

N:o 12.

Ank. till Riksd. kansli den 8 februari 1898, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om lagstiftningsåtgärder till skydd för arbetsaftal.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 170, hemställer herr C. J. Jakobson, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga ett lagförslag i syfte att skaffa laga, effektivt skydd åt arbetsaftalets helgd.

Sedan motionären erinrat derom, att han för sistlidet års Riksdag framlagt samma förslag, hvilket emellertid icke vunnit Riksdagens bifall, samt framhållit, att nya företeelser och uppslag på arbetsaftalets område ytterligare skärpt behovet af den ifrågasatta lagstiftningen, och att den anslutning, hans förslag vunnit flerstädes i landet, jemväl pekade hän på, att det behof, som derigenom skulle afhjelpas, vore allmänt känt, anför han ur sin vid 1897 års riksdag förebragta motivering följande:

»I äldre tider, med de förhållanden, som då rådde i afseende å husbönders och tjenares ömsesidiga ställning, fanns en lagstiftning, som på ett både praktiskt och för båda parterna gynnsamt sätt ordnade deras inbördes rättigheter och skyldigheter, men denna lagstiftningsform, den så kallade legostadgan, räcker icke till efter den enorma utveckling i växlande former, som äfven arbetsmarknaden erhållit i våra dagar. Det

är numera endast jordbruksarbetare, som träffa tjensteaftal på basis af tjenstehjonsstadgan. Och om än de icke vilja försaka de fördelar af en för längre tid tryggad ställning, af huld och vård under sjukdomens dagar m. m. som tjenstehjonsstadgan erbjuder, så skulle en stadsarbetare knappt våga visa sig så 'otidsenlig' att taga laga städsel, för allt det hån detta skulle inbringa honom från 'klassmedvetna' kamrater. Man föredrager i städerna i bästa fall att träffa uppgörelse med sin arbetsgifvare med en kortare uppsägningstid, hvilken arbetsgifvaren, som alltid kan afpressas godtgörelse för ett brutet aftal, nog får hålla, men hvilken, enligt hvad erfarenheten lärt, arbetarne hålla, endast om och så länge de hafva lust.

De gällande lagar, som eljest skulle kunna skydda mot strejkmissbruk, inskränka sig i sjelfva verket till en lam och intetsägende förordning, om ansvar för hot och våld från strejkande, mot sådana kamrater, som ej vilja deltaga i strejken. Men om detta lagbud har man redan fått den erfarenheten, att det icke kan sägas alls gagna, enär agitatorer och strejkledare, med iakttagande af nödig försigtighet, icke alls behöfva frukta denna lag och likväl fullt ut kunna använda sina magtmedel mot strejkvägrande kamrater.

Då denna art af skyddslagstiftning mot strejker sålunda visat sig fruktlös, men då å andra sidan statsmagterna ovilkorligen äro skyldiga att skydda arbetsgifvare och äfven icke-strejklystna arbetare mot de skador, som en strejk ådrager dem, synes det mig, att de lagstiftande myndigheterna icke hafva mer än ett sätt att välja för att ernå detta syfte.

Detta sätt är att genom en klok och praktisk lagstiftning *stadga ett effektivt skydd å båda sidor för arbetsaftalets helgd.*

Det är detta skydd, som nu faktiskt saknas. Rättslöshetstillståndet är i sjelfva verket fullständigt, såsom en lika sorglig som mångtalig erfarenhet visat. En mästare i ett yrke träffar aftal med sina arbetare om t. ex. två veckors ömsesidig uppsägning och en viss lön, och på grund häraf gör han upp pris på sina leveranser till kunderna. Det gäller t. ex. ett större arbete på en nybyggnad eller dylikt. Arbetarnes fackförening får reda på att mästaren åtagit sig beställningen i fråga, och genast är tillfället lägligt att framställa mer eller mindre obefogade eller ibland oförsynta kraf, hvilka genast måste beviljas, eljest strejk ögonblickligen! Ett annat fall: en mästare har uppgjort med sina arbetare att verkställa det eller det arbetet för en viss ackordsumma. Med stöd af denna träffar han aftal med sin kund och utfäster sig, såsom brukligt är, att betala en viss plikt, om ej arbetet blir färdigt på utsatt tid. Emellertid påbjuder fackföreningen strejk, och mästaren har att välja mellan att betala den dryga

plikten eller att betala sådan arbetslön, att denna äter upp hela förtjensten och kanske mera dertill.

Man må icke invända, att dylika fall väl kunna tänkas, men näpe-ligen torde förekomma. Tvärtom torde det vara litet hvar bekant, att sådant numera är så alldagligt, särskildt i de större städerna, att allmän-hetens intresse därför förslöats, under det att näringsidkare i alla branscher med oro och bekymmer dagligen se sig hotade af olika yttringar af fack-föreningstyranniet.

Men, säger man, hvarför finna sig arbetsgifvarne utan vidare i att arbetarne bryta det ingångna aftalet? Jo, svaras, därför att lagen icke ger dem tillfälle att uttaga sin rätt. Visserligen kan ju arbetsgifvaren draga arbetaren inför domstol med yrkande af skadestånd, och har han ett bindande kontrakt, dömer nog äfven domstolen arbetaren skyldig att betala, men hvad mer! Då det sedan blir fråga om att utkräfv skade-ståndet, saknar arbetaren medel, och det hela resulterar i att mästaren, utom sin förra förlust, äfven får vidkännas utgifterna för processen — för att icke tala om, att han derefter i all sin tid skulle utpekas såsom arbetarefiende.

Naturligtvis är det icke meningen att på något sätt inskränka ar-betarens lagliga frihet att efter godtfinnande förfoga öfver sin dyrbaraste egendom, sitt arbete, eller att sätta det högsta pris derpå, som han kan betinga sig på arbetsmarknaden. Det kan icke heller blifva tal om att på något sätt inskränka arbetarnes sammanslutningsrätt, så mycket mindre som i denna, i och för sig, icke ligger något skadligt. Här kan endast blifva fråga om, och det är äfven allt hvad som behöfves, att skapa en lagstiftning, som på ett nöjaktigt sätt skaffar helgd åt det arbetsaftal, som arbetaren själf, fritt och otvunget, ingått med sin arbetsgifvare, det må för öfrigt afse kortare eller längre tid, ett större eller mindre styckarbete. Blefve det förenadt med ett tillräckligt strängt ansvar att bryta ett arbetsaftal, vare sig mästaren eller arbetaren gjorde det, ett ansvar som kunde resultera i tvångsarbete, der, på grund af tredska eller oförmåga att betala, skada tillfogades endera kontrahenten eller en del arbetare af deras arbetskamrater, lär det icke finnas ringaste tvifvel derom, att icke derigenom alla okynnesstrejker skulle förebyggas. Ingens lagliga rätt kränktes af en dylik lag, ty det är en hvars pligt att hålla hvad han lofvat. Och de olägenheter, hvilka kunna förmenas vidlåda ett dylikt stadgande, äro helt visst icke omöjliga att afhjelpa. Frågan är blott att utan rädsla och undfallenhet för en högröstad socialistisk agitation taga steget fullt ut och icke nöja sig med en halfmesyr, som skulle skada mer än gagna.

För att bereda rum för en sådan lag måste emellertid en del formella lagändringar göras, hvadan jag för min del anser lyckligast, om Kongl. Maj:t toge frågan under ompröfning och efter noggrann utredning förelade Riksdagen ett lagförslag i afsedt syfte. Innebörden af den nya lagen torde dock till sina hufvuddrag här böra beröras. — Liksom enligt den nuvarande tjenstehjonsstadgan tredska att fullgöra arbetsaftalet medför, utom ekonomisk påföljd, äfven annat straff, och då denna princip således redan har burskap i vår lagstiftning, bör sådan påföljd stadgas i afseende å allt slags arbetsaftal, som ingås under lagligt betryggande former. Ett skriftligt kontrakt bör alltså vara laga bindande, hur kort tid det afser, eller om det blott är fråga om styckarbete, ett eller flera. Bryter endera parten aftalet, skall han af den andra parten lagföras, och skadan för kåranden undersökas och bestämmas. Efter fallen dom skall den dömda utbetala den ådömda skadeersättningen och rättegångskostnaderna. Kan han ej det, eller tredskar han, må han hållas till allmänt arbete i viss, mot den ådömda summan svarande tid. Gifvet är, att lagbudet skall så affattas, att det skyddar den, som *oförvålladt* bryter ett aftal, för annat än ekonomisk risk. Likaså bör det tillses, att unga eller oerfarna arbetare, som möjligen af samvetslösa arbetsgifvare narrats att träffa sådana aftal, hvilka antingen på grund af allt för låg arbetslön eller andra dylika orsaker icke kunna hållas, sedan detta vederbörligen konstaterats, icke må drabbas af ansvar för ett dylikt aftals brytande.»

Vidare anför motionären: Under det år som förgått, sedan denna fråga af Riksdagen behandlades, hade bland stadsarbetsgifvarne i landet börjat en rörelse i syfte att bland dem ernå en sådan organisation, att de med större kraft än hittills skulle kunna häfda sin ställning i arbetsaftalet. Skulle denna sträfvän krönas med önskvärd framgång, vore en vigtig förutsättning vunnen för bättre ordning och reda i de rådande arbetsförhållandena. Men helt vore det eftersträfvansvärda målet ej ensamt dermed vunnet. Det blefve fallet först när det ingångna aftalets helgd vore betryggadt, genom de påföljder, som vore förenade med dess brytande. Ty hur stark mästareorganisationen än blefve, skulle den alltid se sin kraft förintad inför den ojemna ställningen hos de båda parterna i arbetsaftalet, representerad deraf, att den ena af dem, arbetarne, på grund af sin medelöshet kunde undandraga sig all ersättning för de förluster, ett brutet arbetsaftal förorsakade arbetsgifvaren.

Arbetet, produktionen, vore ju samhällsbyggnadens grundval och den oundgängliga förutsättningen för hela samhällets bestånd och lycka. Den hade då äfven berättigade kraf på att af statsmagtarna erhålla ett tillbörligt skydd mot de faror, som hotade dess lugna fortgång. Åtgärder i

detta syfte syntes rent af böra anses såsom de mest magtpåliggande, hvilka åläge regeringen och Riksdagen att ombesörja. Hvarje nederlag, de näringsidkande härunder lede, och nyheten om dylika förekomme allt oftare, vore en allvarlig anklagelse mot den likgiltighet och försagdhet, som hölle tillbaka det lagstiftningsarbete, som kunde bringa till stånd ett ordnad och lagbundet samhälle värdiga förhållanden inom dess näringar.

Af ålder hade samhället egt ett kraftigt medel till skydd mot tredska hos arbetsföra män att försörja sig och de sina. Oaktadt de fall, der dylik tredska förefunnits, ingalunda kunde anses innebära någon allmän fara eller förlust af nämnvärd betydelse, utan inskränkt sig till i stort sedt helt obetydliga olägenheter, hade lagstiftningen ej tvekat att sätta myndigheterna tvångsarbetets magtmedel i hand för att dermed straffa de tredskande och medelst respekt för det kategoriska straffet afhålla andra att göra sig skyldiga till samma förseelse.

Då alltså denna straffart vunnit tillämpning vid en så relativt lindrig kategori af brott och i detta fall visat ett så gynsam resultat, låge det ju nära till hands att tillämpa den äfven vid brott, som utgjorde ett allvarligt hot mot sjelfva samhällets grund.

Af meddelanden i tidningarna från den moderna arbetarerörelsens läger framginge, att densamma nu vore färdig att flytta sig ut på landsbygden. Visserligen hade redan ett rätt stort antal jordbruksstrejker uppstått under årens lopp i olika delar af landet, men de hade lätt afstyrt, tack vare tjenstehjonsstadgan. Emellertid torde denna så till vida vara föråldrad, att den lagstadgade aftalstiden vore för lång. Af denna omständighet hade agitationen bland jordbruksarbetarne ej försummat att begagna sig, i det den hittills begränsat sig till öppna och hemliga bearbetningar på arbetaren att icke binda sig genom laga städsel. Dennas stora fördelar för arbetarne hade nog insetts af de klokare bland dessa, men å andra sidan förspordes i flera trakter af landet tendenser hos arbetsfolket att icke taga laga städsel, och när denna sed blifvit allmännare, hotades jordbruksnäringen af faror af den mest vidtutseende beskaffenhet.

Äfven detta beklagliga faktum talade kraftigt för en modernisering af arbetsaftalslagstiftningen i af motionären angifven riktning.

Uti motionen hafva 26 och i dess syfte 4 medlemmar af Andra Kammaren instämt.

Det utlåtande, som utskottet sistlidne riksdag afgaf i anledning af, bland andra, herr C. J. Jakobsons då väckta motion med samma syfte som den nu föreliggande, slutade med en hemställan, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om förslag till sådana lagbestämmelser, som kunde anses erforderliga för beredande af nödigt skydd åt arbetsaftal; och efter behandling af herr Jakobsons nu åter framlagda förslag har utskottet på samma grunder som de, hvilka år 1897 bestämde utskottets mening i frågan, kommit till samma resultat. Utskottet anser nemligen, att å ena sidan säkerligen intet kan med fog invändas mot rättmätigheten af motionens syfte att, så vidt möjligt är, förebygga de skadliga verkningarne af arbetsinställelser till trots af ingångna arbetsaftal, och att man å andra sidan icke lär kunna bestrida behovet af åtgärder uti ifrågavarande rigtning. Om man nemligen fasthåller — hvad som i motionen påpekats och hvad utskottet till förebyggande af missförstånd vill ytterligare betona — att det icke blifvit ifrågasatt och ej kan på allvar komma i fråga att i ringaste mån inskränka arbetarnes rätt att fritt förfoga öfver sin arbetskraft och söka betinga sig det pris för sitt arbete, som de anse motsvara detsamma, så kan det icke förnekas, att ett aftal om arbete å ena och arbetspris å andra sidan bör, lika väl som hvarje annan medveten och frivillig öfverenskommelse, uppfyllas der så påfordras, och detta likaväl af den ena som af den andra utaf parterna samt, till den ändan, vara faktiskt förbindande lika starkt åt båda hållen. Behovet af åtgärder, egnade att uppnå ifrågavarande syfte, synes utskottet vara praktiskt ådagalagdt genom de arbetsinställelser af större omfattning, hvilka under senare tider egt rum i vårt land, samt af de förluster och den skada, som derigenom uppstått för såväl arbetsgifvare som arbetstagare. Men kan man således, enligt utskottets mening, vara temligen ense om lämpligheten af särskilda lagstiftningsåtgärder till förekommande, så långt ske kan, af ekonomisk skada genom brytande af arbetsaftal, så torde enigheten icke vara lika stor, då fråga blir om beskaffenheten af de åtgärder, som böra för detta ändamål vidtagas, och utskottet ser sig lika litet nu som vid 1897 års riksdag i tillfälle att närmare angifna grunderna för en sådan lagstiftning. Utskottet, som icke delar motionärens åsigt, att det skadestånd, som kan ådömas den, hvilken utan skäl brutit ett arbetsaftal, bör förvandlas till allmänt arbete, anser emellertid, att någonting bör göras uti den af motionären anvisade rigtning, och hyser den tillförsigt, att ur en allsidig utredning af hithörande förhållanden skall framgå, att en effektiv lagstiftning till skydd för arbetsaftal verkligen är möjlig, och huru en sådan lämpligast bör ordnas.

Af hvad sålunda anförts föranlåtes utskottet hemställa,

att Riksdagen måtte i anledning af förevarande motion i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till sådana lagbestämmelser, som må anses erforderliga för beredande af nödigt skydd åt i behörig ordning ingångna arbetsaftal.

Stockholm den 8 februari 1898.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *F. Andersson* och *Nilsson*, hvilka ansett, att, då redan under nuvarande förhållanden ett ensidigt obehörigt brytande af arbetsaftal i allmänhet medförde skyldighet för den brytande parten att utgifva skadestånd, och då en lagstiftning i den af motionären angifna riktning ej utan stora praktiska svårigheter kunde antagas komma till stånd samt derjemte dylika lagbestämmelser antagligen icke skulle få den vidsträckta tillämpning som deraf förväntats, eftersom i de enskilda aftalen om arbete ofta skulle komma att ingå bestämmelser, afsedda att i det speciella fallet undandraga det ifrågavarande arbetsaftalet det ena eller andra af den ifrågasatta lagens stadganden, utskottet bort afstyrka bifall till motionen.

Herrar *Husberg*, *G. Andersson* och *Ohlsson* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.